

Evaa etsimässä – taiteilijaa tavoittamassa

Eva Rynnänen, omaa sukuaan Åsenbrygg syntyi Vieremällä 15.6.1915. Ensi kesänä tulee kuluneeksi sata vuotta Evan syntymästä - on todella aihetta muistella ja juhliä. Evaa voi hyvällä syyllä luonnehtia Pohjois-Karjalan kautta aikojen tunnetuimmaksi kuvanveistäjäksi. Evan työt koskettavat ja puhuttelevat meitä sekä omassa kotiympäristössään Paaterissa että lukuisissa julkisissa tiloissa niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Joillakin onnellisilla on jopa ilo omistaa Evan luomaa taidetta!

Paaterin nykyinen omistaja Lieksan kaupunki ja ylläpidosta vastaava Pielisen museo tarjoaa Paaterin kävijöille sunnuntaina 14.6. ilmaisen sisäänkäynnin kakkukahveineen. Lisäksi vierailijat saavat nauttia juhlaesitelmästä ja konsertista. Toivottavasti tähän mennessä valmistuu myös Evan elämästä kertova teatteriesitys. Varsinaisena syntymäpäivänä eli maanantaina 15.6. Vuonislahden Taiteilijatalo ry julkistaa Evan elämästä kertovan, lähinnä muistitietoon perustuvan juhlakirjan ”Eva Rynnänen – kuvanveistäjä korpien kätkeistä”. Illalla saadaan nauttia Pielinen Soi-kamarimusiikkifestivaalin

kahdesta Evalle omistetusta konsertista, joissa esiintyy kolme huippusellistä: Sepo Kimanen sekä Matti ja Jussi Makkonen. Lisäksi Pielisen museolla on koko kesän esillä Eva Rynnäsestä kertova näyttely.

Evan elämä jatkui koulun jälkeen Vieremältä Helsinkiin, missä hän opiskeli Suomen Kuvataideakatemiassa opiskelutoverinaan mm. Tove Jansson ja Veikko Vionoja. Sota-aikana Eva tutustui Helsingissä Diakonissalaitoksen sairaalassa pielisjärveläiseen Paavo Rynnäseen tämän veljen, Martin kautta. Eva ja Paavo vihittiin Vieremällä vuonna 1944. Nuori pari asettui asumaan ensin Lapaliele ja vähän myöhemmin omaan taloon Sammaljoen rannalle Vuonislahteen. ”Sinne se kana katosi”, oli eräs professori todennut kuultuaan Evan muuttaneen jonnekin kauas taiteen tekemisen keskuksista. Evan elämään maatalon emäntänä kuuluivat niin karjanhoito kuin muutkin tilan työt. Tosin lastut lentelivät alituisen tuvassa ja taiteen tekeminen vei vuosien mittaan yhä enemmän mukanaan. Omassa ympäristössään Eva oli vähän ”outo lintu”, olivathan ammattitaiteilijat sotien jälkeen maaseudulla

perin harvinainen näky. Puu oli taiteilijan rakkain materiaali mutta mahtui joukkoon muutakin; tunnetuin lienee Lieksan keskustassa sijaitseva pronssiin valettu Pietari Brahen patsas (v. 1953).

Vuosi 1974 oli käännetekävä kuvanveistäjä Eva Rynnäsen elämässä. Amos Andersonin taidemuseon Puusta puonnut -näyttely toi taiteilijan suuren yleisön tietoisuuteen. Taideteosten kysyntä kasvoi ja Evan taiteen ystävät halusivat vierailu yhä tiuhempaan Paaterissa. Taiteilija vaihtoikin mielellään muutaman sanan vieraiden kanssa mutta salamavaloa hän ei sietänyt. Eva ja Paavo olivat myös innokkaita tutustumaan vieraisiin maihin. Matkakohteiksi valikoituivat mm. Välimeren maat, Intia, Kiina ja USA. Evan työskentelynto näytti vain kiihtyvän ikävuosien lisääntyessä. Vuonna 1991 Paaterin pihapiiriin nousut kirkko oli todellinen voimainponnistus samoin kuin pari vuotta myöhemmin valmistunut galleriakahvila. Eva Rynnänen työskenteli ahkerasti vielä täytettyään 80 vuotta ja hänet nimitettiin professoriksi vuonna 1998. Taiteilijan taitaval päättyi lokakuussa 2001. Viimeiseksi keskeneräiseksi työksi jäi ateljeessa esillä

oleva herkkä Perhonen-veistos. Aviomies Paavo seurasi pian Evaa ”tuonilmasiin”.

Millainen ihminen ja taiteilija Eva oli? Millainen oli hänen aate- ja arvomaailmansa? Millaisin ilmaisin kuvailemme Evan töitä? Kuinka taiteilija löysi paikkansa pienessä maalaisyhteisössä ja toisaalta taiteilijapiireissä? Näihin ja muihin kysymyksiin etsimme vastauksia kuvanveistäjä Eva Rynnäsen

merkkivuoden merkeissä. Aineistoa juhlakirjaan kerätään Evan taideteosten omistajilta, sukulaisilta, ystäviltä, tuttavilta sekä Paaterin oppailta ja vierailijoilta. Kuka tahansa meistä voi kertoa omia muistojaan Evasta, Paavosta ja Paaterista.

Lämpimät kiitokset kaikille teille, joilta Vuonislahden Taiteilijatalo ry on jo saanut materiaalia juhlakirjaan! Lisääkin mahtuu, joten jos juuri Sinulla

sattuu olemaan muistissasi jokin tarina tai arkistojesi aarteissa Paateriin liittyviä kuvia, otathan yhteyttä pikimmiten.

**Sirpa Sulopuisto
FM, Eva Rynnäsen
juhlakirjan toimittaja
Vuonislahden Taiteilijatalo ry:n sihteeri
s-posti: taiteilijatalo@vuonis.net
puh. 040 833 2133**

Kuva otettu 18.9.2014 Kiiskiniemessä haastattelun yhteydessä. Kuvassa vasemmalta: Helvi Hyvärinen (Paavo Rynnäsen sisko), Paavo Hyvärinen, Leena Kuivalainen ja Sirpa Sulopuisto. Kuvaaja: Anu Penttinen.

Kirjailija Heikki Turusen tunnelmia Paaterista

Paaterin joulu

Koska joulukausi on vasta lopuillaan, avaan taiteellisen äitini, kuvanveistäjä Eva Rynnäsen (1915-2001) syntymän satavuotisjuhlavuoden osaltani kertomalla hänestä ja Paaterista erään sanoittamani laulun valossa. Teimme sen toissavuonna lieksalaislähtöisen sellistin ja säveltäjän Matti Makkosen kanssa. Itse baritoni Esa Ruuttunen kävi esittämässä sen Paaterin kirkossa joulun alla pidetyssä konsertissa ja myös kelpuutti levyalbumilleen ”Nukkuu mökit lumiset”.

*Talven päivä painuu vaarain syliin,
kultaan hanget ruskon säteilyllä
Saapuu joululta Pieliskylään,
jo tuikkaa ensitähti Kolin yllä...*

Näin laitoin tuon laulun alkamaan. Laulun joka kertoo Paaterin, lapsuuskotini lähinaapurin joulusta kuutisenkymmentä vuotta sitten. Siihen aikaanhan se oli tavallinen maatalo. Nykyisessä ateljeemuksessa puhkui suurehko lehmäkarja. Nuori emäntä Eeva Rynnänen teki kivistä ja puusta kuvia karjanhoidon, lehmänlypsyn ja muiden maatilan töiden ohessa.

Noin 13 kilometrin päässä Pielisen takana kohoava Koli ei kylläkään näkynyt Paateriin Sammalniemen metsäisten vaarojen takaa, mutta sen läheisyys ja läsnäolo ”jotenkin tuntui”, kuten Eeva usein korosti. Suomen kauneimmaksi paikaksi mainittu vanhankansan uhrivuori oli luontorakkaalle kauneuden palvojalle ja sen luojalle yleensäkin tärkeä innoittaja ja henkisen voiman lähde. Saattaa olla, että hän näki sen hahmon äitini tavoin jonkinlaisena Jumalan ilmentymänä köyhän Karjalan keskellä.

*Viimeimenkin helke kulkuskelloin
raukee taakse niitynreunan vainon
Tummuu ladot vanhat lumipeltoin,
hiljaisuuteen haipuu häly mainen...*

Sinänsä nolottavan vanhanaikaisen loppusointurunon kuvat perustuvat itsenähtyyn ja -kuultuun todellisuuteen. Lapsuuskotini Joutenoja – raivaajaromaanisarjani Hupelin esikuva – kun sijaitsee vajaa kilometri Paaterista Vuonisjärvelle päin. Isämme sai sieltä valtiolta velaksi maatilan ja rakensi talot ja navetat ja raivasi pellot osapuilleen samoihin aikoihin, kun Paateria rakennettiin.

Meidän mittasuhteissa se oli iso talo – traktorit ja pelit jo 50-luvun alussa. Sen vuoksi hevoseksikin vältti hidaskulkuinen lihava punarautias kultaharja tamma. Paavo vei sillä talvella maidot maitolavalle Vuonisjärven tien varteen. Taisi olla pelkästään sitä varten koko hevonen. Lumilinkoja kun ei ollut eikä pikku-Fergulla päässyt hangessa minnekään. Jostain syystä Eeva oli melkein aina reessä Paavon vieressä, kun he ajelivat hämärissä ohitsemme Soijinsuon niityille. Pienet länkkikukset soivat yhtä verkkaan ja pehmeästi helisten kuin puolinukkuksissa kulkea luppaiseva tamma loittoni lumisten suoniutujen sydäntalviseen hämäärään. Ja meistä höpelöistä rupesi tuntumaan vielä joulummalta.

*Silloin bohteen ikkunoista heittää
kimalluksen huurrebonkeihin kyhvään
valo himmein, kun jo tienoot peittää
pakkeastaivaan tähtiloisto ylvään...*

Tuo mielikuva meille jäi Paaterin joulusta ikäänkuin ulkoa katsottuna. Sähköjä kun ei ollut, ei edes kaasulamppua, öljylamppukin harvoin käytössä. Sensijaan suuressa takassa paloi ikuinen tuli, loputtomana polttoaineenaan emännän kuvanveistossa syntyneet lastut ja puunkappaleet. Takan arina oli lattiatasossa ilman kynnystä, että Eeva saattoi lakaista ne erikoisleveillä harjalla takkaan sitä mukaa kun niitä syntyi.

Myös kynttilöitä muistelen palaneen siellä usein. Pääosin elävällä tulella valaistu

suuri hirsitalo oli tunnelmallinen näky lepattavan loimon sirottua ikkunoista lumiseen männikköön.

En itseasiassa tiedä, miten Eeva ja Paavo, lapseton parisukupari kylän perukoilla vietti joulunsa. Emme koskaan tupanneet sinne jouluilta, jolta aatto joulusaunoineen ja -aterioineen ja pukinkänteineen meistä pienenä tuntui. Paateri oli vielä laatikkomaisen rintamamiestalon rötiskön eläjästä suuri ja hieno, melkein pyhä paikka, taivaan esimakua lattianvälkkeineen, hohtavine hirsiseineineen ja itämaan tietäjien kullalta ja mirhamilta tuntuvine pihkantuoksuineen. Ulko-oveen kiinnitetyn ovikanteleen hennosta soinnista tuli mieleen meno Kalevalan tupaan. Kävimme siellä kuitenkin aina tapania ajellessa, joten näimme millaiset puitteet joululle heillä oli.

*Niin korutonta joulua ei toista
lie nähty koskaan lapsuutemme mailla,
niin hiljaisista ja silti saurenmoista,
niin täysin itsekkyyttä, riitaa vailla...*

Eeva, luvallasanoen, ei ollut kaksinen ruuanlaittaja, ei mikään talousihme muutenkaan. Kyllillä sillä naureskeltiinkin. Navetalla hän kävi, mutta keittiöskareiden sijaan hän mielukkaammin vuoleksi kuviaan. Siinä ja siinä saiko Paavo renkeineen aina ruokansa. Ei siellä hirveästi jouluerkutkaan ja leivonnaiset tuoksuneet, eikä sisustuksessa kovin näkynyt käytännön emännän kädenjälki: en muista nähneeni Paaterissa koskaan ikkunaverhoja eikä pöytäliinoja, ei juuri mitään kodintekstiilejä. Huonekaluja vain taiteellisesti muotoiltu valtaisa punahonkainen pirtinpöytä ja pyöreä ruokapöytä keittiönurkassa. Paavolla oli tuvanperällä hyllymäinen pikkupöytä, jossa hän istui aina lehtiä lukemassa ja kuuntelemassa radiota. Kiinteän seinivieruspenkin lisäksi tuvan reunolla oli muutamia emännän vuolemia istuinpalleja vieraita varten – jokainen pieni välkehtivä

taideteos.

Süsti ja puhdas ihminen hän kyllä oli, niin mieleltään kuin ulkonaisesti. Se näkyi hohtavina seininä ja säihkyvinä lattioina muulloinkin kuin jouluna: ei pölyhiukasta, ei lastun lastua missään. Lakan-kiiltävästä pirtinlattiasta saattoi nähdä kuvansa. Takkatulen ja kynttilänliekkien kuvat heijastuivat siihen kuin pohjolan tähtitaivas revontuliseen.

Vain pihkan tuoksu jostain tupaan lähti kuudessa ei koristeita laisin vain muuan kynttilä ja latvatähti

□ siis mitä, köyhän lapsi, sieltä saisin? Se ihmetytti meitä, lapsenhuimaa sen ajan sortinsakkia, jotka koristimme joulupuun välkehtivällä rihkamalla. Itse kuusta ei juuri näkynyt tinapaperihörpelöiden, joulupallojen, paperisten suomenlippujen ja oksilla kiikkuvien paperikaramellien ja pullaukkojen välistä. Paaterin kuusi sensijaan seiso keskellä laakeaa lattiaa yhtä koruton ja alastomana kuin pirttikin. No himmelin muistelen riippuneen orrossa, emännän tekemän tuomaanristin olleen pöydällä kynttilän vieressä. Ilman niitä ja kuusta ja sen tuoksua siellä olisi tuskin huomannut että oli joulu □ oviseinustan ja yläaulan täyttävät valmiit tai keskeneräiset veistoksethan, suurikokoinen ristiinnau-littua Jeesusta esittävä punahonkaveistos, enkelit ja tanssivat karhut ja kurjet ja äiti- ja lapsiaiheet olivat siellä aina.

Sitä huolimatta – vai senkö tähden? – en muista missään muualla joulun tuntuneen niin joululta. Ehkä siksi, koska...

*Seimen lapsen sentään siellä näimme
puusta vuollun, luodun käsin berkein,
puunenkelin kummeksimaan jäämme
nähdän siinä joulun rauhanmerkin
Kuin ylle pirtin pyhän hiljaisuuden
nousset oisi taivaan valon piiri,
ja kuulin: kautta tähtivaruuden
hymni Betlebemin tallin kiiri.*